

Základy molekulární a buněčné biologie

Přípravný kurz

Komb.forma studia oboru Všeobecná sestra

Genetický aparát buňky

DNA = nositelka genetické informace - *dvouvláknová*

RNA: *jednovláknová*

mRNA = **messenger RNA** – přenos genetické informace z jádra do cytoplazmy

tRNA = **transferová** – přísun AK k místu syntézy bílkoviny

tvár trojlístku, na 1 smyčce ***antikodon***

=trojice bází paralelní ke ***kodonu*** na mRNA

rRNA = **ribozomální** – funkce při syntéze bílkovin – součást ribozomů

Struktura DNA

Watson, Crick 1953: dvoušroubovice = 2 řetězce nukleotidů stočené do spirály

Nukleotid:

cukr = deoxyriboza (5C)

fosfát

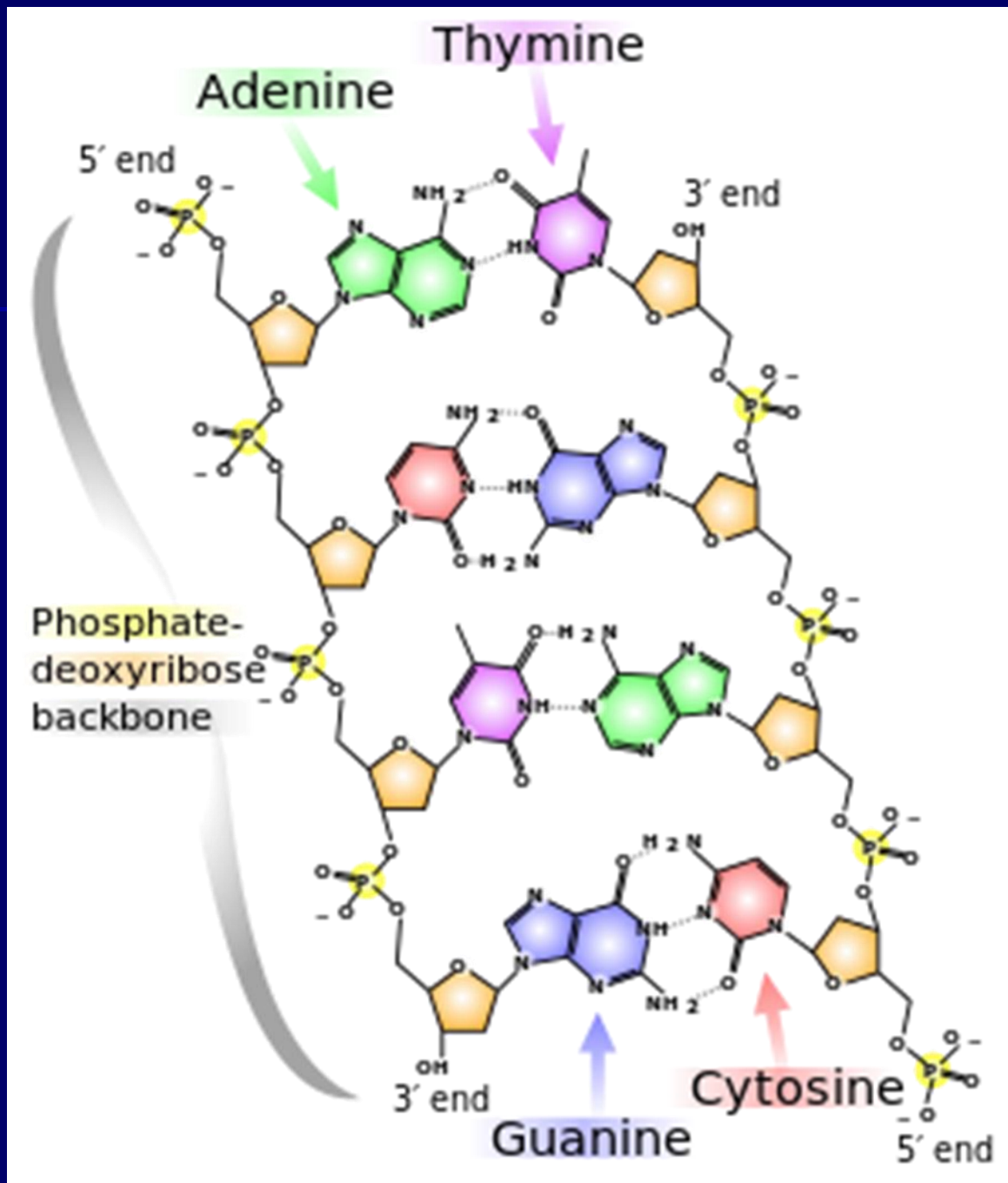
N baze – purinová : adenin (A), guanin (G)

- pyrimidinová : cytozin (C), thymin (T),
event. uracil (U) v RNA

Komplementarita bazí, párování vodíkovými můstky

$A = T, C \equiv G$

Struktura DNA
řetězce
antiparalelní

Replikace DNA = zdvojení DNA předchází buněčné dělení

- **Semikonzervativní** = ke starému vláknu syntéza nového
- **Replikace začíná na mnoha místech současně**

(u Eukaryot)

Eukaryota = prvoci, houby, rostliny, živočichové

Prokaryota = bakterie, sinice

- **Od počátku replikace postup oběma směry – replikační bublina**
ale vlastní připojování nukleotidů pouze v jednom směru (5' → 3')

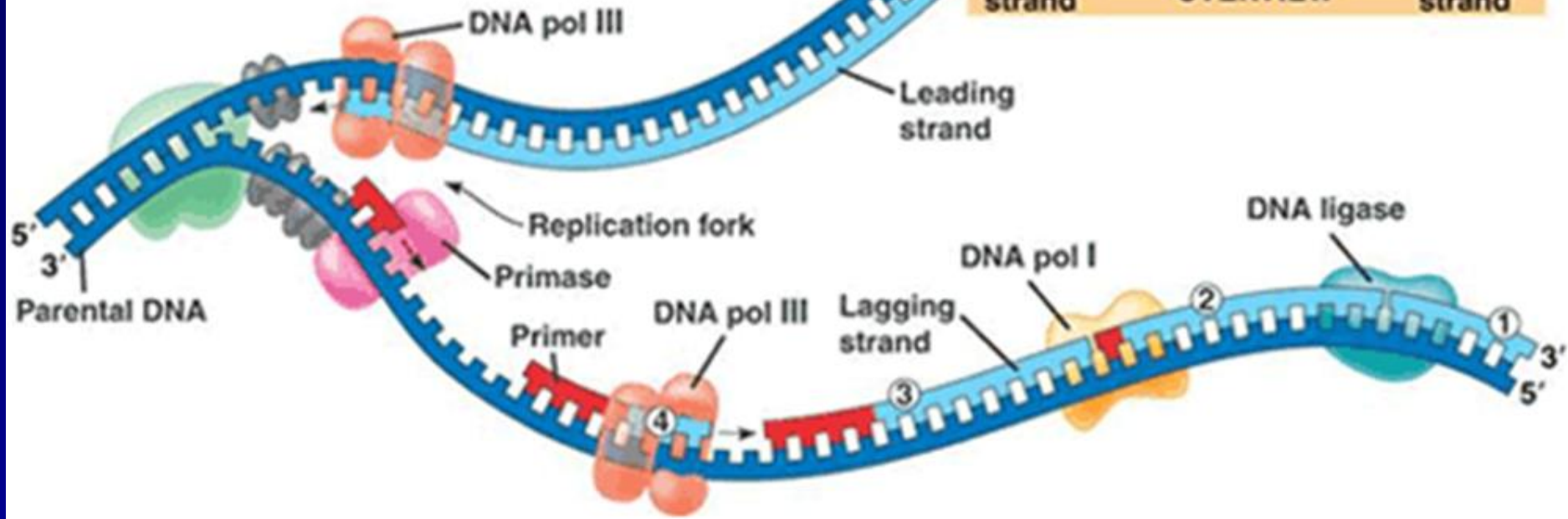
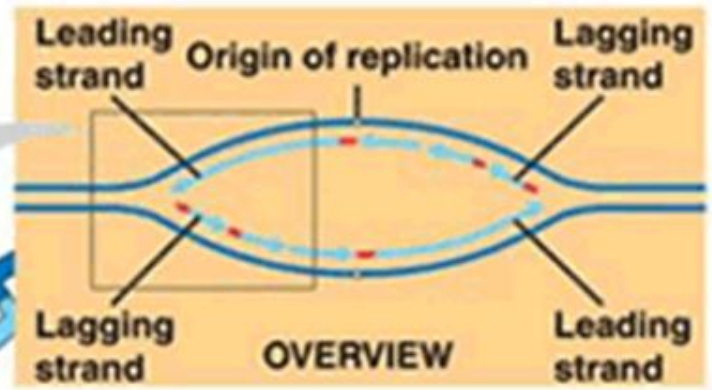
- **Replikace** = enzymatický proces

DNA polymeráza – polymerace + rozpoznání chyb a jejich oprava

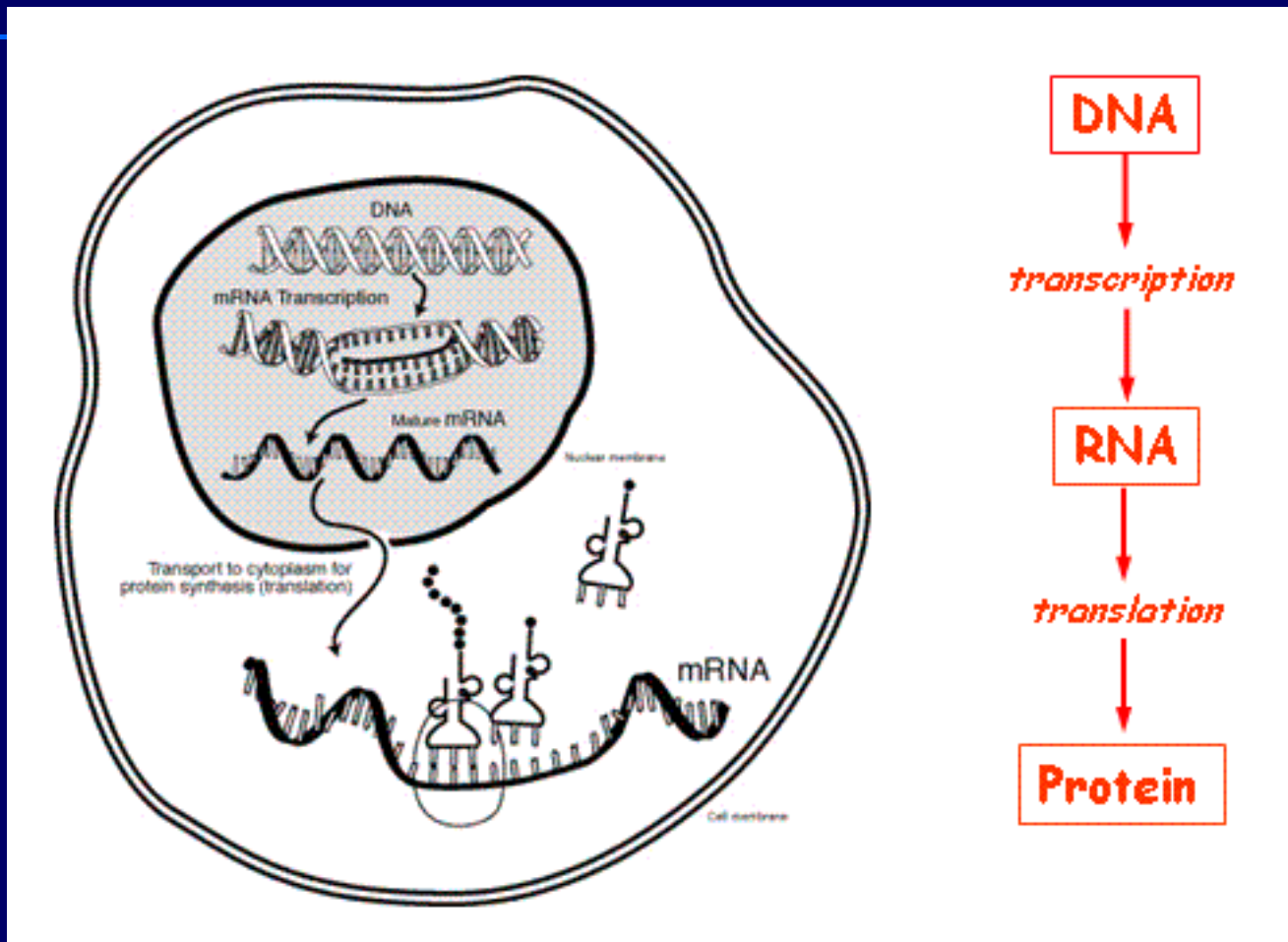
Další enzymy = rozvíjejí dvoušroubovici a struktury vyšších řádů, spojují fragmenty (**ligázy**)

- **RNA primer** = očko = **krátký řetězec ribonukleotidů**, k němu připojovány nukleotidy dle matrice starého řetězce (DNA polymeráza neumí spojit dva volné nukleotidy, pouze připojovat k již existujícímu řetězci)
- Syntéza vlákna kontinuální **ve směru 5' → 3'**, opačné vlákno - syntéza ve formě Okazakiho fragmentů

← Overall direction of replication →

Centrální dogma molekulární biologie

Exprese genetické informace

Transkripce = přepis DNA do mRNA

- enzym RNA polymeráza

počátek transkripce v oblasti promotoru

Stavba eukaryontního genu :

exony = kódující části

introny = nekódující části

Posttranskripční úpravy = vyštěpení intronů

z mRNA = splicing

a transport upravené mRNA do cytoplazmy na ribozom

Translace = překlad = syntéza polypeptidu dle matrice mRNA

probíhá **na ribozomech** – zde se mRNA napojuje

Ribozom ze 2 podjednotek (proteiny + rRNA)

tRNA přináší jednotlivé aminokyseliny k místu syntézy polypeptidu

má antikodon = specifický triplet pro určitou AK a komplementární ke kodonu (trojici bazí) na

mRNA kam se napojuje - při napojení dvou tRNA na specifická místa ribozomu – vznik peptidové vazby mezi dvěma aminokyselinami nebo AK a polypeptidem

Vlastnosti genetického kódu

Kodon = triplet (trojice bází) na mRNA kódující 1 aminokyselinu (AK)

Genetický kód:

tripletový = trojice nukleotidů (bází) určuje 1 AK

degenerovaný pro 1 AK existuje více tripletů

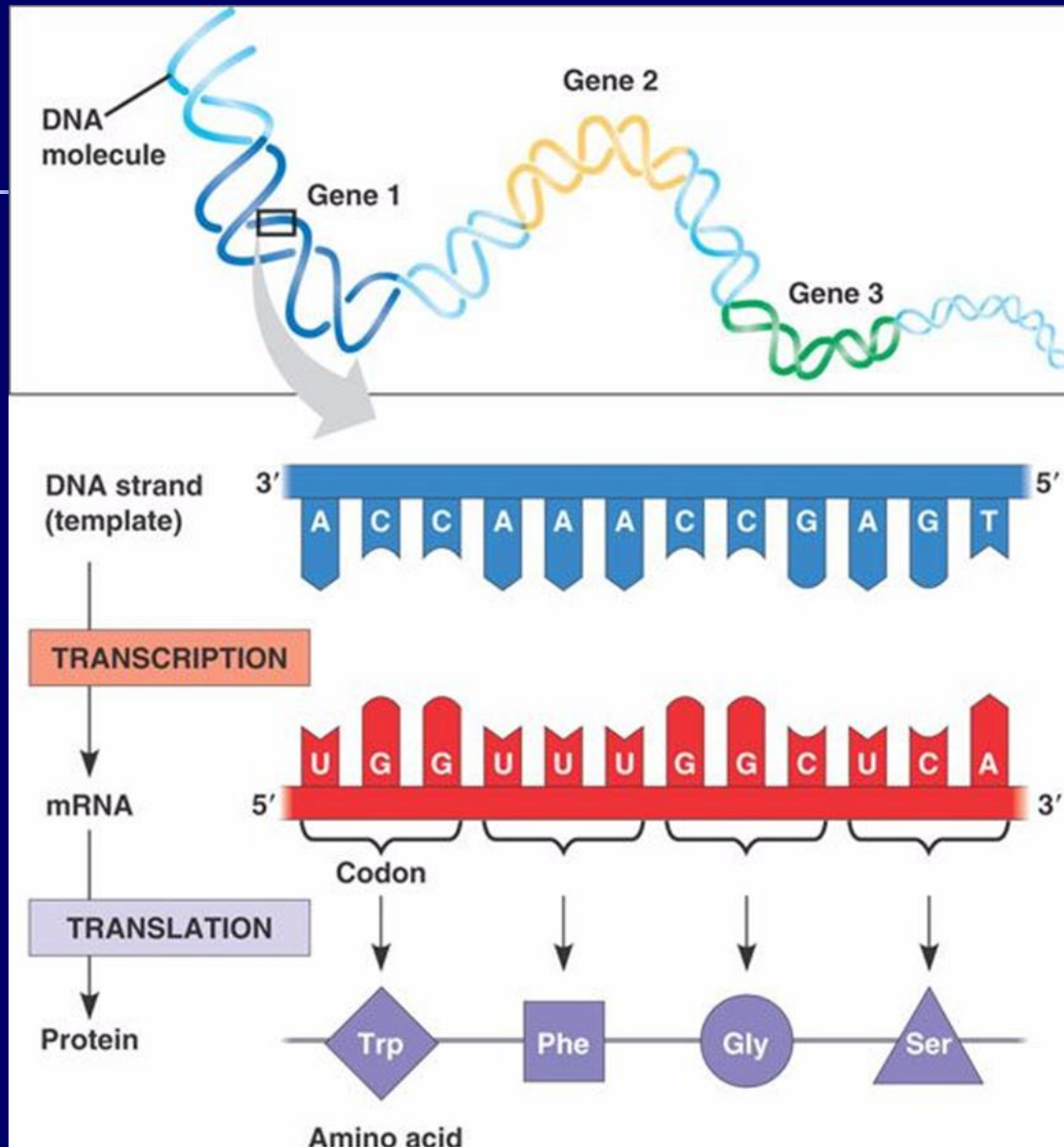
čtení je nepřekrývající

univerzální

iniciační a terminační kodony

Genetický kód

Triplety nukleotidů určují pořadí aminokyselin v polypeptidech (RNA)

Definice genu

Gen = takový úsek DNA molekuly, který svojí primární strukturou (pořadím nukleotidů, resp. tripletů) určuje primární strukturu jiné makromolekuly (polypeptidu, tRNA, rRNA)

Ultrastruktura chromozomů:

Složení chromatinu:

- **DNA**
- **histony** = bazické bílkoviny:
H1, H2A, H2B, H3, H4
- **nehistonové bílkoviny** = neutrální
nebo slabě kyselé

Organizace interfázního chromatinu

- **Nukleozom**

= jádro z histonů

obtočené dvoušroubovicí DNA

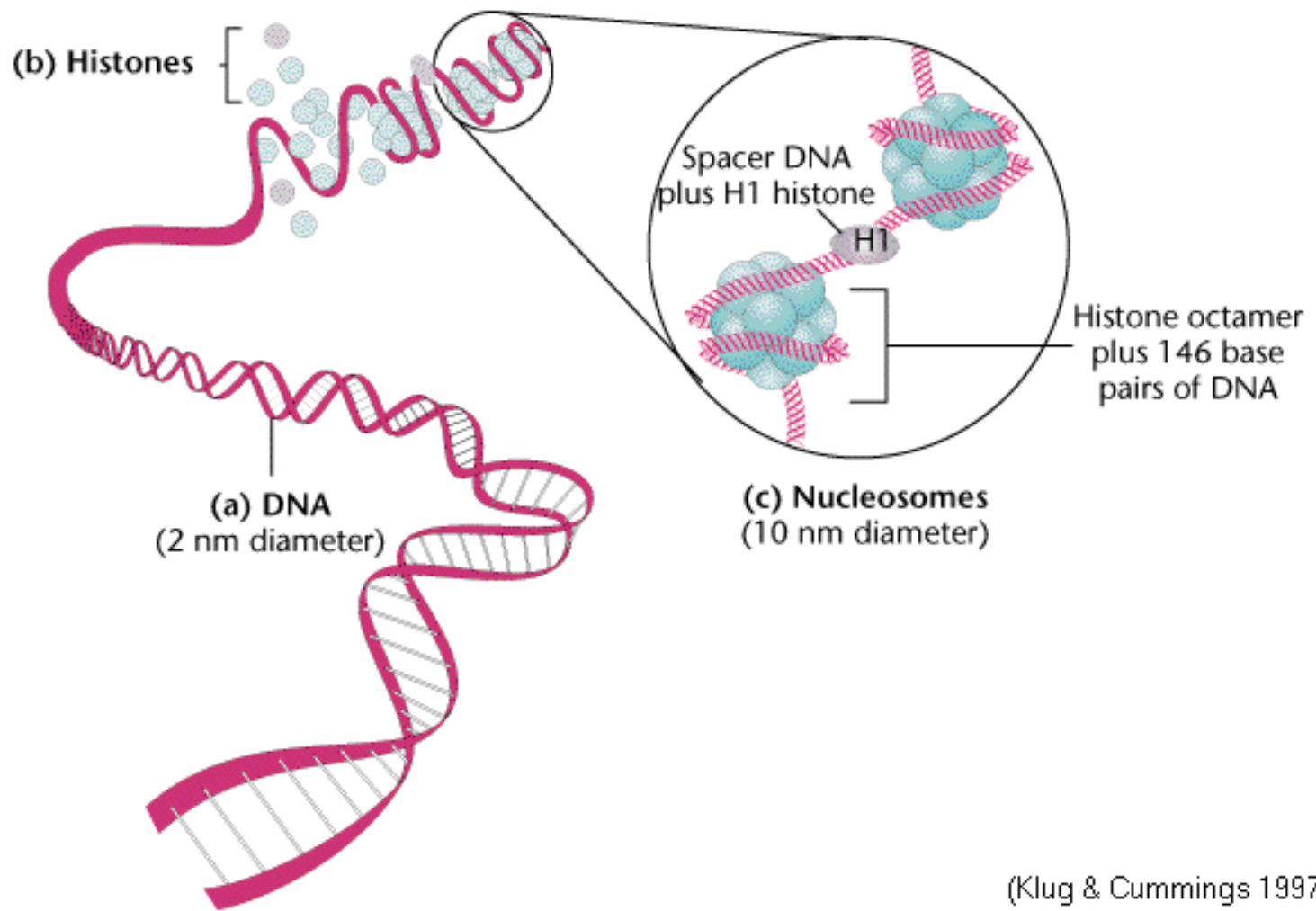
- řetězec nukleozomů stočen do **solenoidu**

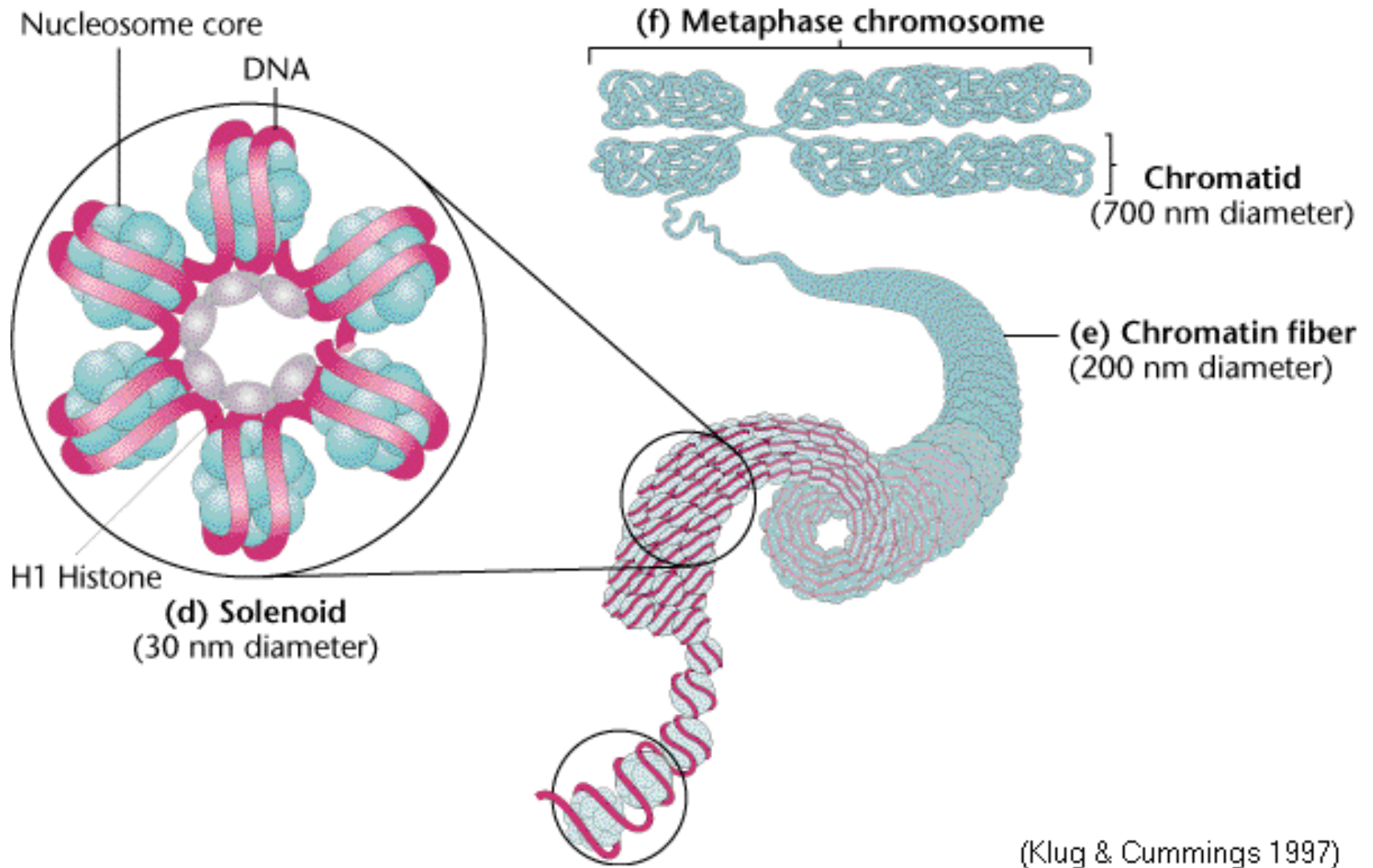
- Další stupně spiralizace = **kondenzace chromatinu do chromozomů**

Solenoidy poskládány do smyček obtáčeujících osu z **nehistonových bílkovin**

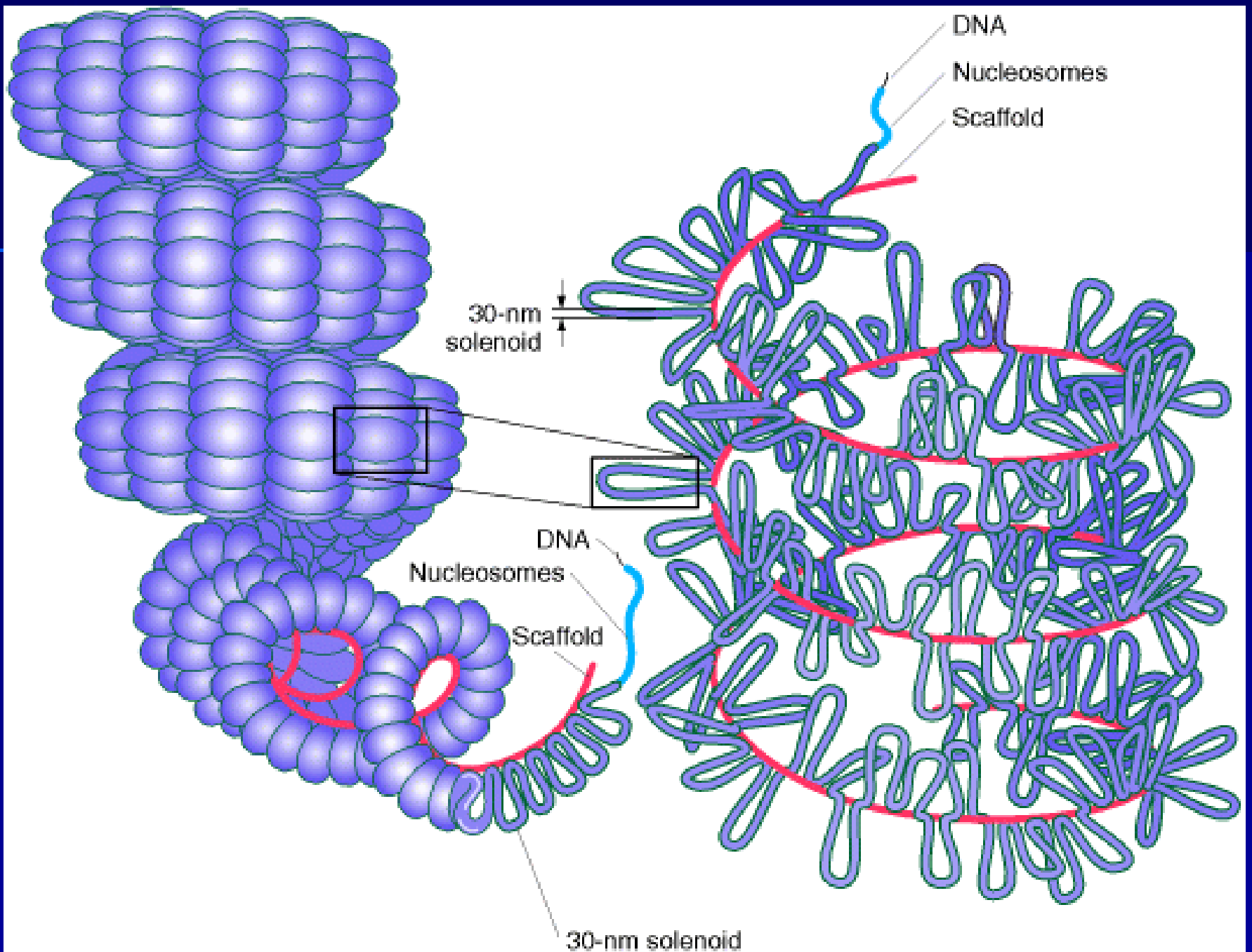
- Další skládání a utažení smyček **při přechodu chromozomů z profáze do metafáze= mnohonásobné zkrácení vláknů DNA**

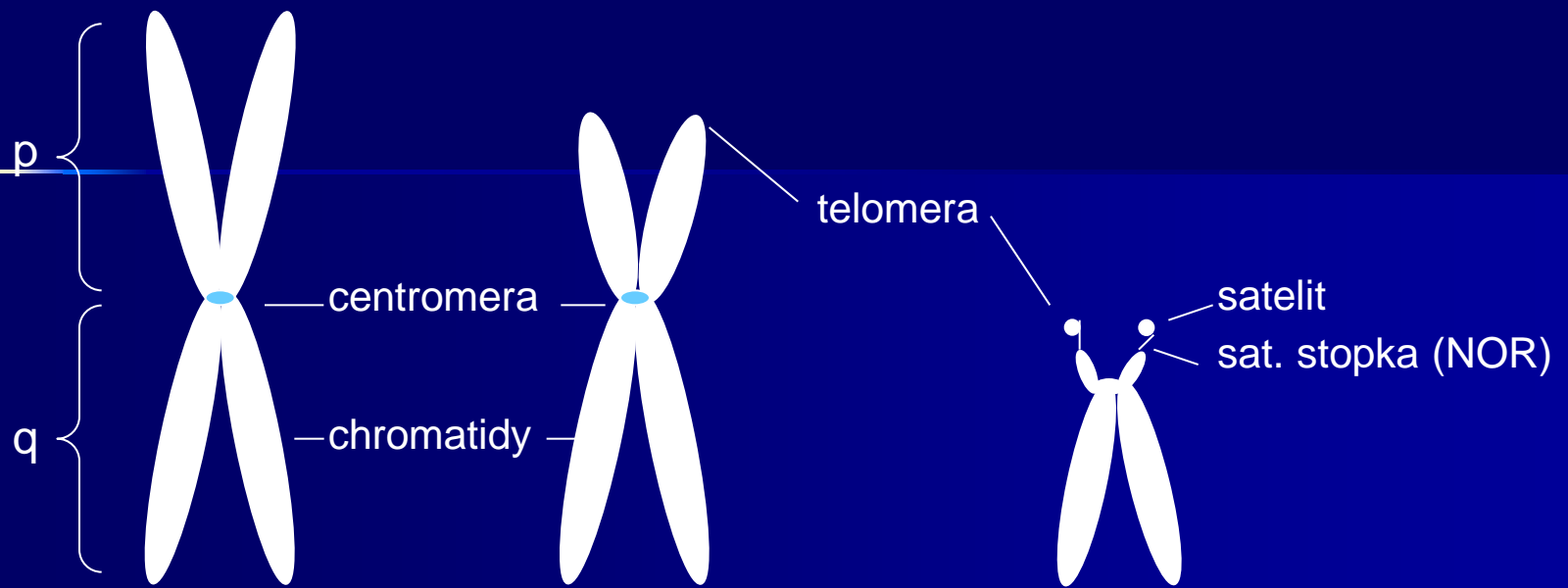

(Klug & Cummings 1997)

Chromozom

metacentrický

submetacentrický

akrocentrický

p = krátké rameno

q = dlouhé rameno

NOR = oblast organizátoru jadérka (rRNA geny)

Chromatin

Euchromatin

- despiralizován v interfázi
- spiralizován v mitoze
- obsahuje strukturní geny

Heterochromatin

- repetitivní sekvence, neobsahuje strukturní geny
- v interfázi poněkud spiralizován – barvitelný
- **př inaktivní X** = sex chromatin = Barrovo tělísko = X chromatin

Chromozomy pozorovatelné jen v dělicí se buňce

U člověka 46 chromozomů = diploidní počet

22 párů **autozomů**

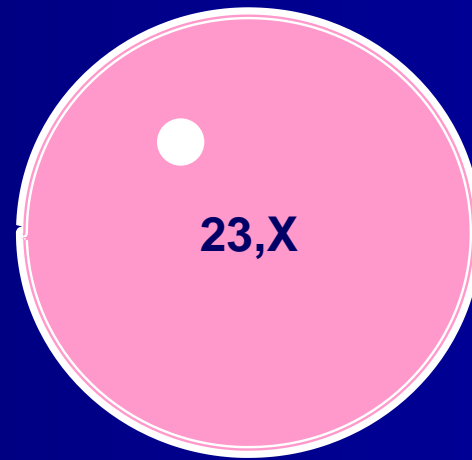
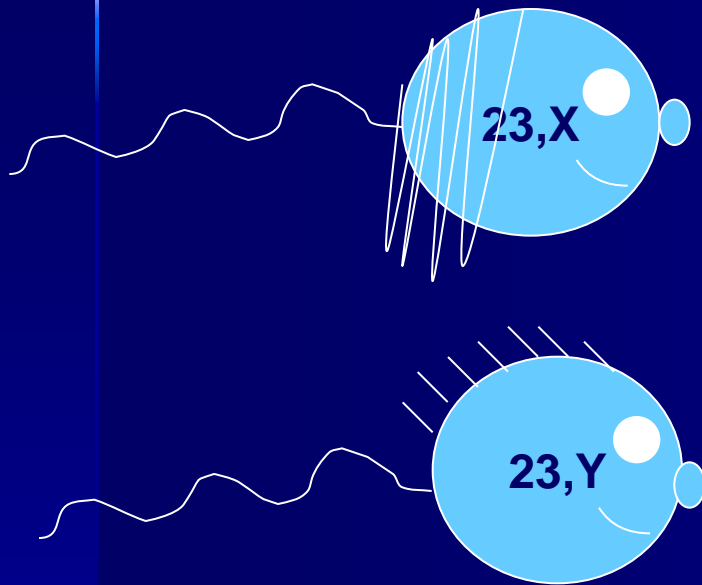
+ 1 pár **gonozomů** XX u ženy

XY u muže

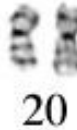
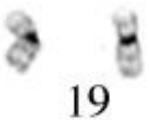
Homologní chromozomy – původ otcovský a mateřský (původní chromozom spermie a vajíčka)

Gamety = haploidní počet

Genetická determinace pohlaví

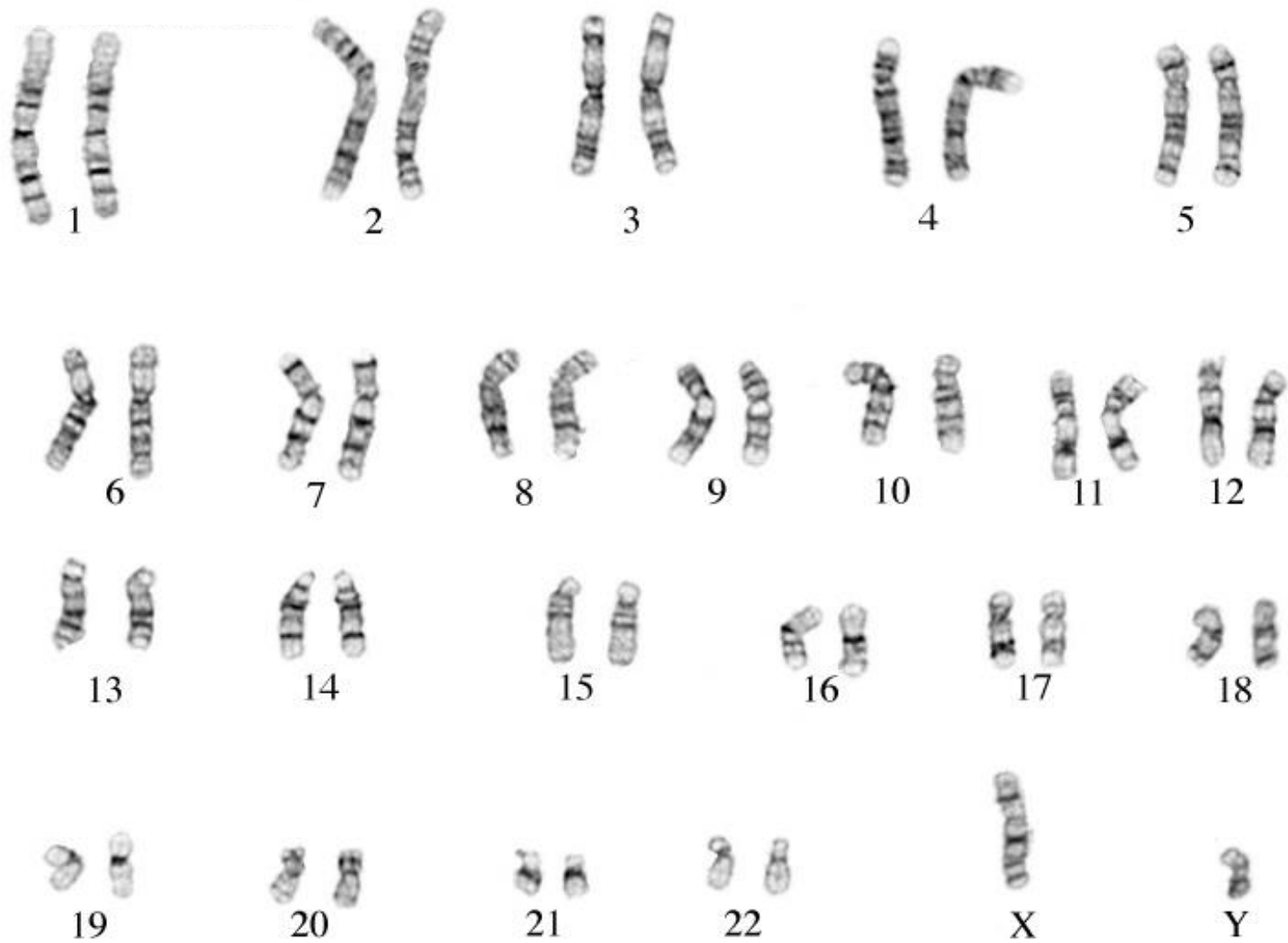

Karyotyp ženy 46,XX – G pruhy

Karyotyp muže - 46,XY – G pruhy

Campbell, Neil A., Reece, Jane B., Cain
Michael L., Jackson, Robert B., Minorsky,
Peter V., Biology, Benjamin-Cummings
Publishing Company, 1996 –2010.